

**Йосип Новицький
(1878-1964)**

Історія створення Острозького музею нерозривно пов'язана з ім'ям Йосипа Владиславовича Новицького, хоч він не був засновником музею. Ця заслуга належить Братству місцевої інтелігенції імені князів Острозьких. Саме Братство на початку 1900-х років врятувало від загибелі замок князів Острозьких, збило перші експонати та 11(24) серпня відкрило експозицію музею [1]. Новицький виступив надійним спадкоємцем та продовжувачем справи Братства у справі створення музею. За довгі роки роботи він придбав сотні експонатів, зібрав основні колекції, які зараз є в музеї, перетворив невеликий клерикальний музей Братства імені князів Острозьких на справжній історичний музей, значну науково-просвітительську установу.

Йосип Владиславович Новицький народився 1(13) січня 1878 року в селі Сермаках Подольської губернії [2], у старовинній дворянській сім'ї, в якій був середнім сином. В 1895 р. сім'я Новицьких переїхала в Острог. Вона оселилася у чималому дерев'яному будинку на вулиці Бельмаж (нині вулиця князів Острозьких), який купила для Новицьких у відставного капітана А.Ф. Хромицького жінка губернського секретаря Ольга Христофорівна Ігнатович [3], з тим, що Новицькі колись виплатять їй борг. Батьки Йосипа – Владислав та Марія Новицькі займалися кондитерською справою: у своєму ж будинку вони випікали солодкі тістечка та продавали їх у своєму кафе. У 1896 році Новицький закінчив Острозьку чоловічу гімназію, після неї – повний курс Київського комерційного П.М. Натансона училища [4]. На початку 1900-х років він працював учителем у міському училищі м. Золотоноші, на Полтавщину у фондах Острозького краєзнавчого музею зберігається фотографія, підписана учнями 5-го відділення училища 3 травня 1904 року Йосифу Владиславовичу [5]: «На память нашему дорогому другу – учителю Иосипу Владиславовичу Новицкому от учеников 5 от. Золотоношского город. Уч. Все вас любят, все о Вас сожалеют, все души оденутся в траур, потерявши Вас, и этот траур будет для других вечным. Ваш теперь дорогой портрет будет утешать наши сердца, а наши пусть будут Вам заменой преданных, возьмите его и вспомните и нас, осиротевших в час свободы». Ці безпосередні, наївні дитячі слова вдячності свідчать про те, що Йосип Владиславович користувався повагою і любов'ю, був для дітей великим авторитетом.

У середині 1900-х років Новицький приїхав в Острог. 2 червня 1907 року педагогічна рада Острозької гімназії, прийнявши у нього іспит з природознавства і прослухавши його пробний урок на тему «Знайомство учнів з класом павукоподібних», присвоїла Йосипу Владиславовичу звання домашнього вчителя з правом викладання природознавства [6]. Проте педагогічна діяльність не дуже цікавила молодого вчителя. Його захоплювала історія та археологія, вабили далекі країни. Тому Йосип Владиславович вступає на археологічне відділення Московського археологічного інституту імені Миколи II, який закінчує в березні 1916 року. Захистивши дисертацію на тему «Східне питання. Аналіз формул та їх рішення» [7] і склавши іспити з усіх тридцяти предметів, що викладались в інституті, на відмінно, Й. Новицький був удостоєний звання вченого археолога і зарахований дійсним членом інституту.

Навчаючись, Й. Новицький підробляв, працюючи домашнім учителем у різних приватних осіб [8]. Деякий час він, за його ж власними словами, працював навіть із спадкоємцем престолу при царському дворі.

У 1917 році Й.В. Новицький повернувся в Острог. Це підтверджують записи в книзі надходжень музею про експонати, які він здав у музей [9]. Музей Братства імені князів Острозьких існував вже декілька років, у його фондах зберігались десятки цікавих експонатів: старовинні книги, твори мистецтва фотографії. Однак музей діяв на громадських засадах. Серед членів Братства не було людини, яка могла б безпосередньо займатися тільки музеєм. У кожного була своя головна робота. Михайло Тучемський був священиком, І.П. Івашкевич – мировим посередником, І.К. Окоймов – директором гімназії, А.Д. Нечай – іспектором народних училищ. Ніхто із членів Братства не міг зрівнятися із Й. Новицьким у знанні історії. Тому сам Бог велів Йосипу Владиславовичу очолити музей. Йому не було й тридцяти років, проте це був справжній учений, який мав величезні знання. Він досконало знав історію, мистецтво, історію мови та літератури, історію установ, історичну географію, етнографію, слов'янську та грецьку палеографію, епіграфіку, антропологію, геологію, нумізматику, музезнавство, археологію, історію архітектури і естетичних вчень та декілька мов. Й. Новицький побував у багатьох країнах, брав участь у розкопках єгипетських пірамід, мав чималий досвід археологічних досліджень. Особливо захоплювався він Єгиптом та Англією як країною високої культури.

Збереглося чимало документів про діяльність Й. Новицького в музеї в 1919-1920 роках. Всі вони безпосередньо пов'язані з Острозьким революційним комітетом, який розпочав свою роботу в травні 1919 року. Необхідно зазначити, що Йосип Новицький сприйняв революцію, як і

більшість інтелігентів, як неминучу руйнуючу навалу, яка безжалісно змітаючи все старе, приносить оновлення життя. 18 червня 1919 року за пропозицією Острозького повітового відділу народної освіти при ревкомі був створений «Тимчасовий повітовий комітет по охороні пам'ятників мистецтва і старовини». На чолі комітету був поставлений Й.В. Новицький. Про це свідчить такий наказ ревкому: «Настоящим утверждаю ученого археолога Иосифа Владиславовича Новицкого председателем Острожского уездного комитета по охране памятников старины и искусства и директором Острожского исторического музея. Вместе с тем разрешаю И.В. Новицкому продолжать начатые в Острожском уезде раскопки и гарантирую полную неприкосновенность как замка, так и всего хранящегося в музее, который остается под контролем комитета охраны, имеющего все права и преимущества согласно его инструкции» [10]. Комітет по охороні пам'ятників, очолений Й. Новицьким, повинен був зареєструвати всі пам'ятки старовини і мистецтва, що знаходилися в Острозькому повіті, скласти їх докладний опис, зробити фотографії, здійснювати нагляд за пам'ятками та ліквідувати причини їх руйнування. Комітет мав право на придбання пам'ятників старовини і мистецтва, якщо їм загрожувала неминуча загибель та знищення. Мав свою лабораторію, кабінет, музей, архів, бібліотеку, свій бланк. Постійно комітет перебував у замку князів Острозьких. До складу комітету, крім Й. Новицького, входило ще три чоловіки: секретарем був обраний М. Струменський – вчений архівіст і завідувач архіву Острозького історичного музею, завідувачем стародруків – П.Д. Добровичинський, завідувачем археографічної та художньої – **чистими** викладач історії чоловічої гімназії М.І. Цвікевич.

Острозький музей знаходився під опікою комітету. На виділені ревкомом кошти комітет упорядковував музей (робив водозливи, ремонтував дах, розчищав зали, розкопував підвали), закупував обладнання, виплачував зарплату шести працівникам музею. З реквізиційного відділу при Острозькому ревкомі в музей були передані книги, картини, гравюри, фарфорові та бронзові вироби та інші речі, що мали художню та історичну цінність. Так по списку, складеному 19 липня 1919 року, музей отримав з ревкому 577 експонатів [11]. З протоколів засідань комітету дізнаємося, що всі архітектурні споруди Острога, яким було більше ста років, комітет взяв на облік, під охорону. Ніяких перебудов, ремонтів, змін архітектури не дозволялося робити без його нагляду. Члени комітету розчищали та упорядковували старовинні пам'ятки Острога, проводили розкопки курганів, активно співпрацювали із архівами та Братством імені князів Острозьких. Зокрема, свої засідання науково-освітня комісія Братства проводила в приміщенні музею [12].

У середині серпня 1919 року Острог зайняли поляки. Звертаючись до польської влади, Й. Новицький просить надати йому право відбирати в музей предмети, що мають стосунок до радянської влади, а саме: плакати, зняті з робітничих клубів, портрети Леніна, печатки установ. Йшла виснажлива війна Польщі з радянською Росією. Місто часто переходило з рук у руки. 3 липня 1920 року в Острог вступили радянські війська, відновив роботу ревком. У музеї збереглася чернетка заяви Й. Новицького в ревком від 6 липня 1920 року. «Принимая во внимание, что Острожский исторический музей пользовался охраной и поддержкой прошлогоднего революционного комитета, прошу и нынешний состав революционного комитета оказывать музею ту же защиту, поддержку и сочувствие, освободив его от постоя, реквизиций и т. п. и на сей предмет выдать соответствующий охранительный документ» [13]. Тоді ж Йосип Новицький сповіщає ревком про те, що музей пограбували польські солдати. Вони зламали двері, викрали 164 експонати: монети, документи, книги, свічки, цінну медаль із зображенням В.-К. Острозького [14].

23 липня 1920 року в Острозі був знову створений Комітет по охороні пам'яток мистецтва і старовини у складі вченого археолога Й.В. Новицького, викладача історії жіночого училища ім. Д.М. Блудова Д.І. Бичковського та викладача історії чоловічої гімназії Є.І. Левицького. Комітет продовжував поповнювати колекції музею новими експонатами [15]. У вересні 1920 р. князем Каролем Довгелло з його Новомалинського замку були передані в музей цінні рукописи, статуї та 3 гармата [16]. Як видно з повідомлення Й. Новицького в ревком, у музеї налічувалось 3246 експонатів, серед них – картини, ікони, церковні речі, стародруки, рукописи, старовинні меблі [17].

У другій половині вересня 1920 року Острог знов зайняли польські війська. На деякий час нова влада взагалі закрила музей для широкого кола відвідувачів. У книзі відгуків музею за 1921 рік немає жодного запису, у 1922-1924 роках – їх лише декілька. У травні 1925 року музей був знову відкритий. На чолі музею був поставлений пан М. Шиманський [18]. Йосип Владиславович, не порозумівшись із властями, взагалі пішов із музею. У невеликому будиночку, який належав Російському благодійному товариству, він створив свій власний «Региональный русский музей И.В. Новицкого» і пропрацював у ньому до 1939 року. У фондах Острозького краєзнавчого музею зберігається поштова картка, надрукована в Острозі, у друкарні Золотовського, на якій сфотографована експозиція музею Й. Новицького [19]. В одній невеликій кімнаті розміщувалось багато експонатів: матеріали археологічних розкопок, голова мумії з Єгипту, книги, документи.

Чимало часу Йосиф Владиславович віддавав археологічним дослідженням. Старожили Острога І.І. Єремєєв, І.Ф. Гудов, О.С. Афончикова згадують, що з допомогою старших учнів гімназії Йосип Новицький розкопав три слов'янські кургани в районі Городища в Острозі, декілька курганів у селі Кургани, а також проводив розкопки підземних ходів Острога між костелом та собором (вул. Академічна), біля Татарської башти. Недалеко від Миколаївської каплиці виявив залишки контрфорсів, що підпирали паркан XVI століття, який оточував Пригородок. Шукав він також підземні ходи і на Замокв'ї горі, і в селі Межирічі. Розкопки завжди приваблювали багато учнів, які цікавилися археологією. Вони допомагали Й. Новицькому, а він щедро ділився з ними своїми знаннями, показував свої знахідки.

Й.В. Новицький організував молодь Острога на ще одну благородну справу: піклуватися про могили офіцерів і солдатів, які загинули в Першу світову війну в 1914-1916 роках і були поховані на П'ятницькому кладовищі по вулиці Бельмаж. Молодь прибирала могили та обов'язково збиралася біля них, коли відправлялася панахида.

У Російському благодійному товаристві Й. Новицький часто виступав з лекціями на різну тематику: «Про Бога», «Про повітроплавання», «Таємниці Єгипту» [20]. Його лекції були надзвичайно цікаві. Разом з тим слухачів приваблювала їх доступність і простота, притаманна лекторам. Худорлявий, скромний. У старому поношеному костюмі, на якому виблискував значок Археологічного Інституту, він завжди виходив на середину зали і, схрестивши на грудях руки, замріяно дивлячись кудись вгору, починав неголосно говорити так, що не можна було не заслухатись його. Жив він завжди бідно. Гроші, які заробляв, часто витрачав на придбання експонатів, які вмів добувати хоч з-під землі. Були випадки, коли він вимінював експонати за власні харчі. На себе Йосип Владиславович взагалі ніколи не звертав уваги і завжди говорив так: «У якому я не є пальці – новому чи пошарпаному, – все одно так і залишусь Новицьким». Він так і не завів сім'ї. Коли ж його запитували, чому він не одружується, чому ніхто з жінок не подобається йому, він напівжартома–напівсерйозно відповідав: «Гарнішої, ніж жінка, яку я люблю і буду любити все свої життя, немає на світі. Це – Гальшка, княжна Острозька». Таким оригіналом та мудрим диваком залишився він у пам'яті острожан. Недаремно кажуть: «Диваки прикрашають світ».

У 1930-і роки Й. Новицький займався також дослідженням документальних джерел. Зокрема, він написав «Хронологію міста Острога та князів Острозьких». У 1938 році в Рочнику Волинському Й. Новицький опублікував досі невідомий історикам документ «Осідлість міста

Острога» [21], складений у 1703 році острозьким старостою Яном Вільгельмом Ротаріушем. У документі були докладно описані вулиці Острога, архітектурні споруди та будинки, перераховані обов'язки міщан. Крім того у документі містився опис сіл: Межирича, Бельмажа, Розважа, Хорова, Дерев'янчого. У журналі «Ziemia Wołyńska» (лютий, 1939 р.) [22] була опублікована стаття Й. Новицького про виявлення ним могили відомого історика Острога Станіслава Кардашевича, яку йому пощастило знайти після детального обстеження польського акрополю в Острозі. У кінці 1920-х – на початку 1930-х років Й. Новицький опублікував багато своїх статей у варшавському журналі «Воскресное чтение»: «Исторические экскурсии» // «Воскресное чтение». – 1929. – №39. – С. 533; «Лжедмитрий в Дерманском монастыре» // В. Ч. – 1928. – №40. – С. 607-608; «Острожские легенды» // В. Ч.–1933. – №42,43, «Острожский Богоявленский собор» // В. Ч. – 1929. – № 30. – С. 482-483; «Церковное древнехранилище» // В. Ч. – 1929. – №19. – С. 308; «Церковь Св. Троицы в с. Межириче под Острогом» // В. Ч. – 1929. Публікації Й. Новицького розкрили ще одну грань його багатойнатури, показали його як талановитого письменника, лірика, філософа, який глибоко усвідомлював, що вік прагматизму, який наступає позбавить людину здатності відчувати і любити, роз'єднає її з Богом, приведе до бездуховності. Цьому згубному процесові протистоїть високе мистецтво. Ось як поетично описує Й. Новицький Богоявленський собор: «Да, это церковь легенд – то страшных, жутких, то нежных, ласкающих, голубых... И сейчас, на рубеже грубости и пошлости, стоит она одиноко на Сторожевой горе – грустная, задумчивая, мечтательная, чуждая сутолоке жизни, как и всякая легенда. Уничтожьте в жизни легенду, мечту – и не останется живого мира, – останется фабрика, рынок, ярмарка жизни. Собор – мечта, воздух, стройность во всех линиях и положениях, место, где так и кажется летают, отдыхают на земле ангелы» [23]. Велике враження на острожан справляли не тільки наукові праці Й. Новицького, а і його влучні вислови, дотепні анекдоти та самий спосіб життя безкорисливого вченого дивака, який віддав всього себе без залишку музею. Він був для острожан останнім представником «Срібного віку» вітчизняної культури, вихователем високої духовності в невеликому провінційному містечку на Волині.

17 вересня 1939 року Острог був зайнятий радянськими військами. Йосип Новицький знову почав працювати в історичному музеї. 10 вересня 1940 року Йосип Владиславович продав у музей за 7000 карбованців 1520 експонатів (стародруки, документи, книги, твори мистецтва, предмети старовини) [24], які зміг зібрати у 1920-1930-і роки для свого власного музею. Багато експонатів він передав у історичний музей безкоштовно.

Коли на початку липня 1941 року Острог був окупований німецькими військами, Й. Новицький був призначений Острозьким головою, оскільки досконало володів німецькою мовою. Проте німецька влада дуже швидко змінила рішення, знявши його з цієї посади за те, що він самовільно роздав населенню зерно та борошно з казенних складів. Німецькому начальству Й. Новицький ніколи не лестив. Прямо в очі говорив офіцерам, що вони даремно радіють своєму тріумфу, що прийде час, коли вони покинуть нашу країну. Музей, очолюваний Й. Новицьким, продовжував працювати. Правда, експозиція його була небагатою. Краці експонати Йосип Владиславович надійно сховав у своєму будинку та у друзів. Рідкі записи в книзі відгуків музею свідчать про те, що відвідувачів було небагато. Іноді приходили німецькі начальники. За 1 листопада 1943 року в книзі відгуків читаємо такий запис: «1 ноября 1943 г. в 3 часа дня музей посетил Ровенский гебитскомисар Беер со свитой, но я забыл предъявить книгу» [25]. Музеєм цікавилися деякі німецькі вчені. Йосип Владиславович продовжував збирати експонати, проводити археологічні дослідження. Багато цікавого виявили розкопки на Замковій горі, зокрема – місце поховання князя В.-К. Острозького та княжни Гальшки в Богоявленському соборі, про що повідомив один із острозьких вчителів Микола Габіт у газеті «Волинь» від 11 лютого 1943 року [26]. Велика заслуга Й. Новицького у врятуванні від загибелі цінних речей з єврейської синагоги. Після розстрілів острозьких євреїв в 1941-1942 рр. спустошена синагога залишилась сиротою і була призначена фашистами на пограбування. Йосип Владиславович вивіз із неї на підводі сувої тори, книги, свічники, різні культові предмети та зберіг їх у музеї.

Після визволення Острога від німецьких окупантів музей відвідувало багато школярів, студентів, солдатів та офіцерів, які поверталися з фронту. У книзі відгуків вони залишали багато подяк Й. Новицькому за його цікаві лекції – екскурсії. Чимало часу Йосип Владиславович приділяв археологічним дослідженням у селах Острозького району, зокрема – у Верхові, про що свідчить довідка, видана йому Острозьким виконкомом 21 липня 1948 року [27].

У 1947 році Й. Новицький врятував від вивозу за кордон мармурову скульптуру «Христос на смертному одрі». З допомогою військових її зняли з залізничної платформи і привезли в музей. Коли б не подвижницькі зусилля Й. Новицького, не залишилась би на українській землі ця прекрасна статуетка, цінна для острожан ще й тим, що була виконана уродженцем Острожними, відомим польським скульптором Т.-О. Сосновським.

Останні роки життя Йосипа Владиславовича були нелегкими. У 1951 році його звільнили з роботи за те, що на обласному з'їзді представників культури він прилюдно виступив проти колективізації, назвавши колгоспи небезпечним експериментом. Ніколи, навіть перед високопоставленими особами, Й. Новицький не підлабузничав, не лестив, не принижувався, не старався догодити ні трішечки. Навпаки, перед ними він висловлювався навмисне різко і грубо. Це була одна з головних рис його характеру, і обминути її, замовчати і приховати ми не маємо права. Якось одна високопоставлена особа зауважила Йосипу Владиславовичу, що в музеї немає портрета керівника держави Сталіна. Тоді Й. Новицький повісив його портрет на добре видному місці, проти входу в музей, в ряду кабанячих та оленячих голів, привезених у музей із старовинного новомалинського замку. Усім відвідувачам він показував цей ряд широким жестом руки та говорив: «Ось наш звіринець». І це в тяжкі післявоєнні роки, коли панував сталінський режим, коли за доносами КДБ сотні невинних людей засилались у табори за найменші дрібниці. Слова Й. Новицького були більш ніж небезпечними, але він не боявся нікого. Одинокий, хворий, він майже не міг ходити, бо зламав собі ногу. Проте не погодився жити в інтернаті для престарілих у Здолбунові. Сам готував собі їжу на своїй прокопченій буржуйці, любив пити міцний чай та каву, малював, грав на цимбалах і знаходив у собі сили навіть тоді, коли було дуже скрутно. Друзі ніколи не залишали його, а їх було чимало.

За рік до смерті Йосип Владиславович здійснив ще один благородний вчинок: врятував від загибелі мармурому скульптуру Т.-О. Сосновського «Мадонна з немовлям». Саме до нього звернулись члени громади римо-католицького костелу з проханням захистити і зберегти цінні костельні речі перед закриттям храму у 1963 році. Коли після закриття костелу витягли на подвір'я мармурому скульптуру Мадонни і, зачепивши її ланцюгами до трактора, потягли навпростець, Йосип Владиславович, бачачи, що скульптура за мить розіб'ється, кинувся напереріз трактору і, закривши Мадонну собою, врятував її від загибелі.

«Остання розкіш людини, – говорив Йосип Владиславович, – померти у власному будинку». Він помер у своєму будинку 24 грудня 1964 року о 16 годині. А 28 грудня був похований на П'ятницькому кладовищі по вулиці Бельмаж. Скромний пам'ятник над його могилою прикрашають дві книги та портрет, намальований другом Йосипа Владиславовича Прокопом Соколянським. Будинок Й. Новицького був знесений під час зведення адміністративної споруди.

Найцікавіше, що є в Острозі – це музей. З усіх куточків Землі приїздять

люди, щоб побувати тут. Й. Новицький присвятив музею все своє життя. Із своїми великими здібностями, знаннями та ерудицією він міг би, виїхавши з Острога, стати великим вченим, досягти високого становища. Але він не зробив цього. Понад усе на світі він любив Острозький музей та історію нашого міста і острожани завжди будуть вдячні йому за це.

Примітки

1. Вольнские епархиальные ведомости. – 1917. – № 3-4.
2. Паспорт Й.В. Новицького «для чужинців» 1936 р. – Фонди Державного історико-культурного заповідника м. Острога (ОДІКЗ). – КН-5772; Свідоцтво Й.В. Новицького про присвоєння йому звання домашнього вчителя, від 2.VI.1907 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5771.
3. Угода від 10.IX.1895 р. про продаж дерев'яного будинку на Бельмажській вулиці в Острозі відставним капітаном А.Ф. Хромицьким для жінки губерньського секретаря О.Х. Ігнатович. – Фонди ОДІКЗ.
4. Свідоцтво Й.В. Новицького про присвоєння йому звання домашнього вчителя, від 2.VI.1907 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5571.
5. Фотографія Й.В. Новицького з учнями училища м. Золотоноша, 3.V.1904 р. – Фонди ОДІКЗ.
6. Свідоцтво Й.В. Новицького про присвоєння йому звання домашнього вчителя, від 2.VI.1907 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5571.
7. Копія диплому Й.В. Новицького, виданого Московським археологічним інститутом в березні 1916 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5774.
8. Посвідчення М.М. Максимова про те, що з 3.X.1915 до 25.VIII.1917 р. Й.В. Новицький працював у нього домашнім вчителем. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5767.
9. Інвентарна книга музейних експонатів Братства імені князів Острозьких. – Фонди ОДІКЗ.
10. Чернетка наказу Острозького ревкому про призначення Й.В. Новицького головою Острозького повітового комітету по охороні пам'яток мистецтва та старовини, від 18.VI.1919 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3837.
11. Список речей, переданих з ревізійного відділу Острозького ревкому в Острозький музей 19 липня 1919 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3831.
12. Протоколи Острозького повітового комітету по охороні пам'ятників мистецтва і старовини. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5672, КН-5673.
13. Заява Й.В. Новицького в Острозький ревком від 6.VII.1920р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3835.
14. Доповідна записка Й.В. Новицького у відділ міського господарства при Острозькому ревкомі від 2.VII.1920 р. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3832.
15. Чернетка листа Й.В. Новицького в Острозький ревком. – Фонди ОДІКЗ. – КН-2372.
16. Подяка Острозького ревкому Новомалинському ревкому за передані в музей старовинні речі. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3841.

17. Доповідна записка Й.В. Новицького в Острозький ревком. – Фонди ОДІКЗ. – КН-3834.
18. Книга запису відгуків відвідувачів Острозького краєзнавчого музею. – Фонди ОДІКЗ. – КН-2588.
19. Поштова картка «Региональный русский музей И.В. Новицкого». – Фонди ОДІКЗ. – КН-5770.
20. Афіша лекції Й.В. Новицького у Російському благодійному товаристві. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5769.
21. Osiałość miasta Ostroga anno 1708 // Rocznik Wołyński-Równe. 1938. – Т. 7. – S. 179-228.
22. Nowicki J.W. Odnalezienie grobu historyka Stanisława Kardaszewicza w Ostrogu // Ziemia Wołyńska. – 1939. – №2.
23. Новицький І.В. Острожский Богоявленский собор // Воскресное чтение. – 1929. – №30. – С.482-483.
24. Опись музейных предметов, приобретенных Острожским историческим музеем в г. Остроге у И.В. Новицкого. – Фонди ОДІКЗ. – КН-24721.
25. Книга запису відгуків відвідувачів Острозького краєзнавчого музею. – Фонди ОДІКЗ. – КН-2588.
26. Габіт М. Наукові досліді в Острозі // Волинь. – 1943. – 11 лютого. – №11.
27. Довідка, видана Острозьким виконавчим комітетом Й.В. Новицькому в тому, що він направляється у відрядження в села Острозького району для проведення археологічних досліджень. 21.VII.1948. – Фонди ОДІКЗ. – КН-5766.

Література

1. Габіт М. Наукові досліді в Острозі // Волинь. – 1943. – 11 лютого. – №11.
2. Бондарчук Я.В. Дослідник острозького краю // Життя і слово. – 1991. – 8 жовтня. – С. 3.
3. Ковальський М.П. Острозькі краєзнавці Йосип Новицький і Станіслав Кардашевич // Життя і слово. – 1992. – 27 травня. – №41.